

تهیه و تنظیم:
مهندس اکبر شیرزاده

شرو، مشی در مورد طراحی ترمه و

رابطه آن با حکمرانان و پادشاهان

با دولت‌های خارجی بسته بود، از آوردن اجناس خارجی به ایران معنی نمی‌کرد ولی به حرکات و عادات خود طوری مسلوک می‌داشت که جنس خارجه را مردود می‌ساخت و کسی خریدار نمی‌شد؛ به‌این ترتیب مردم به او تاسی و اقتدار کرده سبک ایرانی و رواج جنس مملکت خود را از دست نمی‌دادند و ترقی ملک و ملت و پیشرفت صنعت را به رنگ‌های زرد و سرخ خارجی، تبدیل نمی‌کردند. امیر در این فقره جدّ و جهد بلیع داشت. اهالی کاشان، اصفهان و خراسان در شعربافی خود در عهد امیر خیلی ترقی کردند ولی فرمایش داد که به‌جای ترمه کشمیری که قیمتش به کیسه دیگران عاید می‌شود، در کرمان مثالی بیافند که منسوب به امیر نمایند. اهل کرمان شال‌های مسّمات (نامیده شده) به امیری بافتند که قیمت بعضی از آن‌ها، طاقه‌ای به صد و شصت تومان رسید و از شال کشمیری برتری جست و الحق نیکو از عهده برآمدند. مظفرالدین شاه که در سن ۴۴ سالگی پس از گذراندن یک دوره ممتد ولیعهدی به سلطنت رسیده بود که اشاره شد. به‌وسیله تلگراف حضوری از تبریز، امین‌السلطان را به حفظ مقام خود در

در تصویر شماره یک، حاج میرزا ابراهیم خان کلانتر، ملیس به ترمه بته‌جقه بی‌نظیر و زیبایی است اما پس از دریافت پارچه‌های انگلیسی، جبه خود را از پارچه‌های انگلیسی انتخاب کرد و پوشید. در مقابل، صدراعظم دیگر میرزا تقی‌خان امیرکبیر باعث تقویت و گسترش فن پارچه‌بافی در ایران گشته و خود ملیس به پارچه‌های پشمی ایران و مخصوصاً ترمه گردید.

برخی از صدراعظم‌های ایران، خائن بودند و بر پیکره نساجی ایران ضربت سنگین زدند و آن را به‌طرف نابودی سوق دادند. افرادی مانند میرزا ابراهیم‌خان کلانتر که با گرفتن پارچه فاستونی، گاباردین و ماهوت از جان ملکم انگلیسی و سرازیر شدن این نوع پارچه توسط انگلیسی‌ها و روس‌ها به ایران و خراب کردن پارچه‌های ایران از نظر بازاریان و تجار پارچه‌فروش و پوشیدن این نوع پارچه و به‌نظر درباریان و مردم جلوه دادن آن‌ها نقش مهمی در تضعیف نساجی ایران داشت.

تصویر شماره ۲- میرزا تقی‌خان امیرکبیر

تصویر شماره یک- حاج میرزا ابراهیم خان کلانتر

میرزا تقی‌خان امیرکبیر برحسب معاهده تجارته که

نهضت مشروطه خواهی در میان بعضی روشن فکران از طبقات مختلف ایران هنگامی آغاز شد که در سراسر قاره پهناور آسیا جز کشور ژاپن همه جا رژیم خشن حکومتی مطلقه فردی برقرار و قسمتی از این قاره عظیم در ملک مستعمرات دولت‌های اروپایی درآمد بود

تصویر شماره ۳- مظفرالدین شاه و اعضای دولت

دستگاه سلطنت امیدوار ساخت. میرزا علی اصغرخان امین‌السلطان صدراعظم سال‌های آخر سلطنت ناصرالدین شاه را نویسندگان تاریخی مشروطیت ایران، مردی فرومایه، طماع و خائن و بعضی از نویسندگان او را دست‌نشانده دیپلماسی روسیه تزاری دانسته‌اند و رقیب سیاسی او میرزا علی خان امین‌الدوله را عامل اصلی و یا لاقل از عامل قتل ناصرالدین شاه قلمداد کرده‌اند.

تصویر شماره ۴- میرزا علی خان امین‌الدوله

تصویر شماره ۴، میرزا علی خان امین‌الملک را نشان می‌دهد که ملیس به جبهه ترمه سیاه دارای حمایل از راست به پهلوی و تزئین مدال‌ها و نشان‌های مختلف و گردن‌بند قاب شده با عکس شاه است که همگی از قدرت وی حکایت دارد.

امین‌السلطان که مورخین معاصر او را مردی نوکر مآب، متملق، چاپلوس و بی‌رحم دانسته‌اند تا سال ۱۳۱۵ قمری در مقام صدارت باقی ماند ولی چون مظفرالدین شاه تا حدی به وضع روحی و آمادگی بعضی از طبقات مردم برای ابراز مخالفت با دولت آگاه شده بود در سال ۱۳۱۵ امین‌السلطان را از صدارت برکنار کرد و امین‌الدوله را که مردی خوشنام و مورد اعتماد طبقه روشنفکر و درس خوانده کشور بود به صدارت خود برگزید. امین‌الدوله در برابر گروه طرفداران امین‌السلطان و درباریان طماع، کاری از پیش نبرد و پس از یک سال از صدارت خلع شد و بار دیگر امین‌السلطان بر سرکار آمد تا اینکه در جمادی‌الثانی سال ۱۳۲۱ قمری علمای روحانی حکم ارتداد او را صادر نمودند و عزل او را از شاه خواستند. مظفرالدین شاه، امین‌السلطان را از صدارت خلع نمود و شاهزاده عبدالمجید میرزا عین‌الدوله را به صدارت منصوب نمود؛ عین‌الدوله تا جمادی‌الثانی سال ۱۳۲۴ یعنی تا زمان صدور فرمان مشروطیت از طرف مظفرالدین شاه بر مسند صدارت باقی ماند و چنان که دیدیم اعمال و رفتار مستبدانه او یکی از عوامل تقویت صفوف آزادی خواهان و مشروطه طلبان بود.

تصویر شماره ۵- میرزا علی اصغرخان امین‌السلطان

در تصویر شماره ۵، میرزا علی اصغرخان امین‌السلطان را با لباس رسمی صدراعظمی و حمایل ابریشمی و سر آستین‌های تکه‌دوزی شده با زنجیره‌های مروارید نشان می‌دهد که جنس لباس از ترمه مشکی ساده و لبه‌های لباس تکه‌دوزی از گلابتون و بته‌جقه مروارید کاری در لبه پایین لباس دیده می‌شود.

سلطان علی خان وزیر بقایا وزیر افخم از درباریان مظفرالدین شاه پسر محمدخان سالارالملک پسر عبدالرضاخان پسر محمدنقی خان یزدی یا شیرازی نواده دختری ابراهیم خان ظهیرالدوله قاجار می‌باشد. سلطان علی خان در سال ۱۳۰۱ قمری در زمان ولی‌عهدی مظفرالدین شاه جزء عمله حکومت ولی‌عهد در تبریز بود. در زمان پادشاهی مظفرالدین شاه به‌جای محمدعلی خان امین‌السلطنه که عنوانش «مدیر دفترخانه مبارکه استیفاء و محصل محاسبات و بقایای دولتی و غیره» بود انتخاب و در سال ۱۳۱۹ هجری قمری ملقب به وزیر افخم شد. وی علاوه بر وزارت بقایا که زیر نظر خودش بود مدیر مجلس دربار اعظم نیز گردید و پسرش محمدحسن خان وزیر بقایا شد.

تصویر شماره ۶- وزیر افخم و فرزندش

در تصاویر شماره ۶، وزیر افخم (سمت راست) ملیس به ترمه بسیار زیبا و نفیس است. در تصویر سمت چپ، فرزند وی (محمدحسن خان) ملیس بر ترمه مشکی ساده که با لبه‌های خز و شانه‌های دو تکه مزین شده، دیده می‌شود.

تصویر شماره ۷، میرزا زین‌العابدین خان شریف‌الدوله کارگزار خراسان و اعضاء حاکمه و زبردستان را نشان می‌دهد. در این تصویر سه نفر از ترمه بته‌جقه و بقیه

تصویر شماره ۹- میرزا شفیق

خویش واگذار نمود. اغلب امورات ملکی و شرعیات به دیوان خانه رجوع میشد و گاهی هم دادگاه مزبور را به نام صدر دیوان خانه می نامیدند میرزا شفیق (سمت راست) ملبس به جبه ترمه بته جقه مرکب بسیار نفیس است که طرح آن نوع جدیدی از ترمه می باشد. در تصویر سمت چپ نیز وی لباس پشمی خاکستری رنگ در بر کرده است.

تصویر شماره ۱۰- حشمت السلطنه و بدیع الملک

در تصاویر شماره ۱۰، حشمت السلطنه و پدرش بدیع الملک میرزا عمادالدوله مشاهده می شوند. عمادالدوله پسرش (ملقب به حشمت السلطنه) را از طرف خود به عنوان نیابت حکومت به کردستان فرستاد. در سال ۱۲۹۲ هجری که امام قلی میرزا عمادالدوله درگذشت حشمت السلطنه به جای پدر خود به حکومت کردستان و کرمانشاه منصوب شد ولی در سال ۱۲۹۳ هجری معزول و به جای وی سلطان مراد میرزا حسام السلطنه به حکومت منصوب شد.

در سال ۱۲۹۷ هجری، بار دیگر حکومت کرمانشاه به وی اعطا شد و حکومت کردستان کماکان به ابوالفتح میرزا پسر بزرگ سلطان مراد میرزا حسام السلطنه واگذار شد. در تصویر شماره ۱۰، بدیع الملک میرزا حشمت السلطنه با جبه ترمه بته جقه به صورت باز شده و زمینه ساده رنگ خاکستری و حمایل ابریشمی دیده می شود و در تصویرهای

بر ذخایر طبیعی و منابع انسانی شبه قاره هند، برمه، قسمتی از شبه جزیره عربستان، جزایر اقیانوسیه، قسمتی از کرانه های چین و شبه جزیره مالاکا استوار نمود، فرانسه و هلند در آسیای جنوب شرقی بر منابع طبیعی و نیروی انسانی آن نواحی مسلط بودند و روسیه تزاری امپراطوری مستعمراتی پهناوری از کوه های اورال تا کرانه اقیانوس آرام و از مرزهای ایران و چین تا اقیانوس منجمد شمالی به وجود آورده بود.

در آغاز قرن چهاردهم هجری مطابق با آخرین سال های قرن نوزدهم میلادی در آسیای غربی (خاورمیانه) تنها دو کشور مستقل وجود داشت و این دو کشور یعنی ایران و عثمانی در معرض رقابت شدید سیاسی و اقتصادی اروپایی و دارای رژیم سلطنت استبدادی بودند با این تفاوت که امپراتوری عثمانی صحنه رقابت و کشمکش سیاسی و نظامی دولت های روسیه، انگلیس، اتریش و فرانسه بود و ایران دچار تحریکات و دسیسه های دو همسایه زورمند خوبی یعنی روسیه و انگلیس. چنین به نظر می آمد که سرنوشت این دو کشور مسلمان از جهات متعدد شبیه به یکدیگر بود. چنانکه نهضت فکری و جنبش های آزادی خواهی و مشروطه طلبی در هر دو کشور مقارن با یکدیگر آغاز شد و با چندماه تفاوت زمان، رژیم حکومت پارلمانی، نخست در ایران و سپس در کشور عثمانی برقرار گردید.

بدین ترتیب، باتوجه به اینکه حکومت ایران نخستین ملت آسیایی است که در راه به دست آوردن آزادی سیاسی و محور رژیم حکومت مطلقه فردی پیروز شده است؛ باید توجه توجه داشت در این زمان که دولت و ملت مشغول بودند کارگران و تولیدکنندگان پارچه های پشمی به رقابت با تولیدات روس و انگلیس مشغول بودند و در این میان ترمه ایران هیچ رقیبی در دنیا نداشت.

میرزا شفیق معروف به صدر دیوان خانه پسر بزرگ و ارشد میرزا محمدعلی صدرالممالک بود. پدرش از سال ۱۳۰۰ قمری شغل خود را که عنوانش در وزارت عدلیه اعظم صدر دیوان خانه بود به میرزا شفیق پسر

تصویر شماره ۷- زین العابدین خان ملقب به معین الاطباء

از لباس های پشمی سیاه رنگ استفاده کرده اند. میرزا زین العابدین پس از درگذشت پدرش در سال ۱۳۱۴ قمری در سلطنت مظفرالدین شاه ملقب صاحب دلان ملقب گردید.

تصویر شماره ۸- فتحعلی خان صاحب دیوان

در تصویر شماره ۸ فتحعلی خان ملبس به لباس ترمه مشکی مرکب است که از شاهکارهای بافت آن زمان می باشد و به نشان های دولتی زینت داده شده لبه های جبه مروارید کاری به صورت زنجیره می باشد، سر آستین ها نیز زنجیره مروارید دارد. در کنار وی پسرش حسین خان مومن الملک ملبس به ترمه بته جقه برگ بزرگ و لبه های جبه تکه دوزی و ملیله کاری شده است.

اهمیت و ارزش انقلاب

نهضت مشروطه خواهی در میان بعضی روشن فکران از طبقات مختلف ایران هنگامی آغاز شد که در سراسر قاره پهناور آسیا جز کشور ژاپن همه جا رژیم خشن حکومتی مطلقه فردی برقرار و قسمتی از این قاره عظیم در ملک مستعمرات دولت های اروپایی درآمده بود. انگلیس، پایه های قدرت شگرف اقتصادی خود را

تصویر شماره ۱۴ - حسین قلی خان مخبرالدوله

مخبرالدوله که از سال ۱۲۹۱ قمری وزیر تلگراف شد و بعد به تدریج دارای مشاغل متعددی گردید. در تصویر شماره ۱۴، جامه بسیار زیبایی ترمه زمینه سیاه با طرح‌های بوته دوزی شده دیده می‌شود.

تصویر شماره ۱۵ - میرزا محمدخان قاجار

تصویر شماره ۱۵ متعلق به میرزا محمدخان قاجار سرکشیک‌چی است که بعدها ملقب به سپه‌سالار اعظم شد. نامبرده از افسران ایرانی است که همراه افسر انگلیسی برای دفع دو برادر (حسینعلی میرزا و حسنعلی میرزا) عموهای محمدشاه به شیراز رفت. در تصویر طرف راست جبه ترمه زمینه خاکستری با بته‌جقه‌های سفید و لبه‌های گلابتون شده با ابریشم و لبه‌های آستین تکه دوزی شده است و گردنبند با قاب خاتم عکس شاه مزین شده می‌باشد، در طرف چپ لباس رسمی سرداری و رسمی که با مدال‌های رسمی تزین شده است و حمایل ابریشمی از شانه راست به پهلو و کمر بند زرین قرار دارد.

تصویر شماره ۱۲ - امین‌الدوله

و حفظ مال و منال آنان را از قدم نهادن در راهی که قائم مقام و امیرکبیر طی کردند، باز می‌داشت، بدین ترتیب جان عزیز را به سلامت بدر بردند و هم نام نیک و هم سرای زرنگار از خود یادگار گذاشتند. تصویر شماره ۱۲، از راست به چپ نفر دوم میرزا علی خان (امین‌الدوله) را نشان می‌دهد که با لباس معمولی در کنار اعضای دولت مظفرالدین شاه حضور دارد.

تصویر شماره ۱۳ - جلال‌الملک و ظل‌السلطان

در تصویر شماره ۱۳ (سمت راست) جلال‌الملک همراه ظل‌السلطان دیده می‌شود. جلال‌الملک به لباس ترمه سیاه و ظل‌السلطان به لباس سفید ترمه ملبس هستند، لباس سفید ترمه از شاهکارهای آن زمان می‌باشد که حمایل ابریشمی از شانه راست به پهلو چپ و سراسیم‌های خز که ابریشم کاری شده است در طرف چپ تصویر حاج معین‌السلطان ملبس بر ترمه مرکب با طرح‌های اسلیمی بسیار زیبا تهیه شده که کاملاً جدید و زیبا تهیه شده است.

حسین قلی‌خان متولد ۱۲۶۴ قمری پسر بزرگ علیقلی خان مجدالدوله است که در سال ۱۲۹۳ قمری در سن ۲۹ سالگی به معاونت پدرش که وزیر تلگراف بود منصوب گردید. علیقلی خان

در آغاز قرن چهاردهم هجری مطابق با آخرین سال‌های قرن نوزدهم میلادی در آسیای غربی (خاورمیانه) تنها دو کشور مستقل وجود داشت و این دو کشور یعنی ایران و عثمانی در معرض رقابت شدید سیاسی و اقتصادی اروپایی و دارای رژیم سلطنت استبدادی بودند با این تفاوت که امپراتوری عثمانی صحنه رقابت و کشمکش سیاسی و نظامی دولت‌های روسیه، انگلیس، اتریش و فرانسه بود و ایران دچار تحریکات و دسیسه‌های دو همسایه زورمند خوبی یعنی روسیه و انگلیس

پایین پدرش بدیع‌الملک میرزا عمادالدوله که در طرف چپ ترمه لوزی با طرح جدید و بسیار مشهور و طرز بافت آن بسیار مشکل بود و در طرف راست جبه بوته‌های مرکب دیده می‌شود.

تصویر شماره ۱۱ - مظفرالدین میرزا، مسعود میرزا و داود خان

در تصویر شماره ۱۱، مظفرالدین میرزا، مسعود میرزا و داود خان پسر صدر اعظم دیده می‌شود. در این تصویر میرزا داود باغبانی ترمه با لبه‌های زنجیره مروارید از یقه تا پایین و ترمه بته جقه می‌باشد، شخص دوم عبدالصمد میرزا با ترمه سیاه و لبه‌های زنجیره مروارید با پایین یقه لباسی با دکمه‌های مروارید است، نفر سوم محمدتقی میرزا رکن‌الدوله با جبه ترمه سیاه لبه دوزی شده به وسیله نوارهای گلابتون دوزی، نفر چهارم ظل‌السلطان در سن کودکی با حمایل ابریشمی، مظفرالدین میرزا با لباس ترمه لبه دوزی شده و کمر بند زرین قاب دار با عکس شاه و نفر آخر جبه ترمه مشکی لبه دوزی شده به وسیله مروارید و لبه پایین گلابتون دوزی تزین شده مشاهده می‌شوند.

امین‌الدوله و امثال او، افرادی نیک نام، مجرب و محافظه‌کاری هستند که حب ذات، حسن صیانت

باتوجه به اینکه حکومت ایران نخستین ملت آسیایی است که در راه به دست آوردن آزادی سیاسی و محو رژیم حکومت مطلقه فردی پیروز شده است؛ باید توجه توجه داشت در این زمان که دولت و ملت مشغول بودند کارگران و تولیدکنندگان پارچه‌های پشمی به رقابت با تولیدات روس و انگلیس مشغول بودند و در این میان ترمه ایران هیچ رقیبی در دنیا نداشت.

این عوامل موجب قوت قلب پناهندگان سفارت گردید و این بار اهداف نهایی خود را به وسیله کاردار سفارت به اطلاع مظفرالدین شاه رساندند. اهداف نهایی ملیون عبارت بود از عزل عین الدوله از صدارت، مجازات قاتلین شهدای وطن، بازگشت علما از قم، عودت تبعیدشدگانی مانند حاج میرزا حسن رشیدیه و دیگران به تهران و افتتاح دارالشورای ملی.

شاه دستور داد تا جلسه هیئت وزیران با حضور وزیر خارجه تشکیل و به درخواست‌های ملیون رسیدگی شود اما عین الدوله پیش از تشکیل جلسه از صدارت کنار رفت و جلسه‌ای تشکیل شد و میرزا نصرالله خان مشیرالدوله (که مردی آزادی خواه و روشنفکر بود) به صدارت منصوب گردید. عین الدوله از صدارت دست کشید ولی هنوز طرفداران رژیم استبداد در دبار گرد شاه را گرفته بودند و از وقوف کامل او بر جریان نهضت انقلابی جلوگیری می‌کردند.

در این موقع دامنه شورش عمومی در تهران گسترش می‌یافت و شاه بیمار در قصر صاحبقرانیه به درمان مشغول بود و چون روز به روز به عده پناهندگان سفارت افزوده می‌شد؛ سفارت انگلیس ظاهراً به میانجی‌گری برخاست و از دولت ایران خواست به درخواست‌های مردم را پاسخ دهد. شاه تا این زمان از حقایق نهضت انقلابی بی‌اطلاع بود و آن را یک جریان موقت و زود گذر می‌دانست اما توسط سفارت از حقیقت اوضاع مطلع شد و فرمان مشروطیت را صادر نمود.

تصویر شماره ۱۷- محمدابراهیم خان وزیرنظام

اداره خالصجات به محمد ابراهیم خان واگذار شد. در این سمت اسماً وزیر و پیشکار (معاون) کامران میرزا نایب السلطنه بود و چون دایی او مرد با عرضه و با کفایتی بود رسماً حاکم و همه کاره حکومت تهران شد. وزیر نظام مردی بی‌سواد اما دارای زرنگی‌ها و رندی‌های بسیار بود! در تصویر شماره ۱۷ (سمت راست) جبه ترمه بته‌جقه با زمینه شاخ و برگ و لبه‌های گلابتون کاری شده و نوار دوزی بسیار منظم و آستین و شانه دو تکه و در تصویر سمت چپ ترمه بته‌جقه با برگ‌های بزرگ شده همراه با زمینه مشکی مشاهده می‌شود.

مرحله نهایی انقلاب آرام

انتشار خبر وصول تلگراف‌های روحانیون تبریز به تهران، در شهرستان‌ها موجب تهییج افکار عمومی و دلیری مردم گردید. روحانیون اصفهان و شیراز نیز به مخبره تلگراف اقدام کردند و نیز تلگراف‌هایی در این زمینه از علماء و روحانیون شیعه مقیم نجف اشرف به تهران رسید.

در صف متشکل سربازان و افسران دولت نیز شکافی پدید آمد و عده‌ای از سربازان و نظامیان در باطن، هواخواه مشروطه طلبان شدند، حتی عده‌ای از آنان که مقابل در ورودی سفارت انگلیس به پاسداری گماشته شده بودند به پناهندگان سفارت پیوستند.

اعضاء انجمن‌های مخفی و ملیون نیز در تبلیغ اصول رژیم مشروطه و تماس با مردم و آشنا ساختن آنان با مزایای حکومت قانون مضرات و مفاسد رژیم استبدادی می‌کوشیدند. مجموع

مظفرالدین شاه، فردی مهربان و از ستمکاری به دور بود. وی تمایلی به سخت‌گیری و استبداد نداشت و دوره سلطنت او افق ایران را روشن کرده و ترویج معارف جدید و تأسیس مدارس ملی رونق گرفته و باب آمد و شد با دنیای متمدن باز شد. بسیاری از جوانان ایرانی برای تحصیل و تربیت به اروپا رفتند و مطبوعات خارجی آسان‌تر از دوره پدرش به دست ایرانیان روشنفکر باسواد می‌رسید.

تصویر شماره ۱۶- شکوه‌السلطنه

تصویر شماره ۱۶، از شخصیتی حکایت دارد که در رساندن مظفرالدین شاه به ولایتعهدی و سلطنت نقش بزرگی را ایفا کرده است. وی چون از خانواده بزرگی بوده و اصالت قجری داشته است مزیت خود را به ثبوت رسانیده و باعث ولایت عهدی مظفرالدین میرزا گشت. شخصیت مذکور، شکوه السلطنه مادر مظفرالدین شاه است که در تصویر به نمایش آمده ملبس به دامن ترمه شکل‌دار جدیدالورود برای بانوان درباری است. لبه‌های دامن دارای زنجیره‌های مروارید است که به وسیله نخ‌های ابریشمی نصب و دوخته شده است. محمد ابراهیم‌خان وزیر نظام به همراه محمد رحیم خان علاءالدوله امیر نظام پیشکار آذربایجان به تبریز رفت.

وزارت و پیشکاری حکومت تهران و هم چنین